

POLITICKÉ VEDY / POLITICAL SCIENCES

Časopis pre politológiu, najnovšie dejiny, medzinárodné vzťahy, bezpečnostné štúdiá / Journal for Political Sciences, Modern History, International Relations, security studies

URL of the journal / URL časopisu: <http://www.politickevedy.fpvmv.umb.sk>

Author(s) / Autor(i): Katarína Liptáková
Article / Článok: Recenzia na knihu: Postdemokracia jako proces hľadania novej kvality demokracie
Publisher / Vydavateľ: Fakulta politických vied a medzinárodných vzťahov – UMB Banská Bystrica / Faculty of Political Sciences and International Relations – UMB Banská Bystrica
DOI: <https://doi.org/10.24040/politickevedy.2021.24.1.235-240>

Recommended form for quotation of the article / Odporúčaná forma citácie článku:

Katarína Liptáková. 2021. Recenzia na knihu: Postdemokracia jako proces hľadania novej kvality demokracie. In *Politické Vedy*. [online]. Vol. 24, No. 1, 2021. ISSN 1335 – 2741, pp. 235-240. Available at: DOI: <https://doi.org/10.24040/politickevedy.2021.24.1.235-240>

By submitting their contribution the author(s) agreed with the publication of the article on the online page of the journal. The publisher was given the author's / authors' permission to publish and distribute the contribution both in printed and online form. Regarding the interest to publish the article or its part in online or printed form, please contact the editorial board of the journal: politicke.vedy@umb.sk.

Poskytnutím svojho príspevku autor(i) súhlasil(i) so zverejnením článku na internetovej stránke časopisu *Politické vedy*. Vydavateľ získal súhlas autora / autorov s publikovaním a distribúciou príspevku v tlačenej i online verzii. V prípade záujmu publikovať článok alebo jeho časť v online i tlačenej podobe, kontaktujte redakčnú radu časopisu: politicke.vedy@umb.sk.

RECENZIA NA KNIHU: POSTDEMOKRACIA AKO PROCES HĽADANIA NOVEJ KVALITY DEMOKRACIE

BOOK REVIEW: POST-DEMOCRACY AS A PROCESS FOR SEARCHING FOR A NEW QUALITY OF DEMOCRACY

Katarína Liptáková*

KOPER, J. a kol. 2019. *Postdemokracia ako proces hľadania novej kvality demokracie [Post-Democracy as a Process for Searching for a New Quality of Democracy]*. Praha: NAŠE VOJSKO, 2019. 154 s. ISBN 978-80-206-1849-8.

Publikácia *Postdemokracia ako proces hľadania novej kvality demokracie* je výstupom riešiteľského kolektívu Katedry politológie Fakulty politických vied a medzinárodných vzťahov UMB v Banskej Bystrici v zložení **J. Koper, B. Kováčik, E. Kováčová, L. Štefániková a M. Čellár** a vyšla v rámci projektu VEGA č. 1/0449/17. Autori pri jeho riešení mali možnosť hlbšej analýzy najaktuálnejšej paradigmy politických vied, pričom postdemokracia podľa nich „reaguje na predchádzajúce teoretické koncepty postmodernizmu, postindustrializmu, postkapitalizmu či konca dejín..., a zároveň je odzrkadlením skutočnej politickej praxe, prejavujúcej sa v komplexe očividných krízových javov a tendencií, hromadiacich sa v rámci zastupiteľského princípu vládnutia v demokracii.“ (s. 5)

V úvode knihy poukazujú na význam používania predpony *post-*, ktorá môže naznačovať zlom v rozvoji myslenia, v politickom alebo hospodárskom fungovaní, môže predpovedať dokonca aj nové historické obdobie, avšak nemusí byť len čistou negáciou či odmietnutím toho predchádzajúceho, môže byť aj

* Doc. Ing. Katarína Liptáková, PhD. pôsobí ako docentka na Katedre politológie, Fakulta politických vied a medzinárodných vzťahov, Univerzity Mateja Bela v Banskej Bystrici, Kuzmányho 1, 974 01 Banská Bystrica, Slovenská republika, e-mail: katarina.liptakova@umb.sk.

prirodzeným pokračovaním určitého vývoja, nových trendov, resp. určitého štýlu myslenia. (s. 6)

Venujúc sa samostatným oblastiam skúmania, autori rozpracovali publikáciu do siedmich kapitol. **J. Koper** v prvej kapitole *Podstata postdemokracie* reaguje na postdemokratickú spoločnosť, ktorá síce uplatňuje všetky demokratické inštitúcie, no v skutočnosti prevládajú iné procesy. Ako uvádza: „*síce existujú slobodné voľby, politické strany a občianske združenia, no postupne sa právny štát nahrádza efektívne fungujúcou sieťou najmocnejších hospodárskych zoskupení, ktorých obrat prekonáva hrubý domáci produkt celých štátov.*“ (s. 8) Stotožňuje sa s tvrdením **C. Croucha**, že postdemokracia je postupným nahrádzaním právneho štátu a parlamentnej demokracie lobujúcimi mocenskými skupinami, ktorých cieľom je prostredníctvom vyjednávania presadiť pravidlá hry najvýhodnejšie práve pre najmocnejšie ekonomické zoskupenia. (s. 6) **J. Koper** v druhej kapitole *Spoločenské triedy, politické strany a firmy v postdemokracii* vychádza z prvej časti a poukazuje na zmeny vnímania týchto subjektov pod vplyvom postdemokratickej situácie. Napr. v prípade politických strán sa podľa neho mení pôvodný kruhový charakter straníckej štruktúry na eliptický. Ako ďalej uvádza: „*vedúci funkcionári a aktívni profesionáli sa naďalej nachádzajú v centre organizácie, konajú však na základe očakávania hierarchického postupu alebo psychologických výhod, vyplývajúcich z možného politického úspechu.*“ (s. 29-30) Paralelne sa vytvára skupina profesionálov, ktorí sú pre stranu zaujímaví a sympatickí, no pre stranu pracujú za istú formu úplaty, a nemusia byť jej politickými zástancami. Autor poukazuje na tvrdenie **S. Krna**, ktorý v kritike postavenia a funkcií politických strán zašiel ešte ďalej, a podľa ktorého sa „*strany začali meniť na subjekty pripomínajúce firmy. Ich cieľom je profit a nie mapovať a riešiť potreby jednotlivcov, voličov a celej spoločnosti.*“ (s. 32) Tradičné väzby medzi stranou, jej členmi a voličmi sa vytrácajú- redukuje sa stranický život, schôdze, zjazdy ako aj pravidelné osobné stretnutia s občanmi, s výnimkou predvolebných stretnutí. **J. Koper** zdôrazňuje **Crouchove** pojmové stotožnenie postdemokracie s postindustrializmom, v zmysle ktorého: „*postindustriálna spoločnosť nie je spoločnosťou, ktorá sa zbavila industrie, pokračuje vo výrobe a používaní produktov priemyslu, ale energia a inovatívne riešenia a riadenie systému sa posunuli...*“ (s. 33) Uvedený výrok je dôkazom toho, že postdemokracia nemusí byť vždy len negáciou či odmietnutím toho predchádzajúceho, ale môže byť aj prirodzeným pokračovaním určitého vývoja, resp. určitého štýlu myslenia, ako sa uvádza i priamo v úvode publikácie. Prínos v rámci riešeného projektu **J. Koper** uzatvára treťou kapitolou *Východiská*

z *postdemokratickej situácie*. Keďže hlavnou príčinou úpadku demokratickej politiky súčasnosti je najmä nerovnováha medzi podnikovými záujmami a záujmami ostatných spoločenských skupín, v tejto kapitole sa zamýšľa nad nevyhnutnými krokmi, ktoré by aspoň čiastočne odklonili súčasnú politiku od neúprosneho smerovania demokracie k postdemokracii. (s. 42)

B. Kováčik a **M. Čellár**, autori štvrtej kapitoly *Deľba moci ako základný princíp právneho štátu v postdemokracii*, poukazujú na rozmanité prejavy krízy demokracie. Podľa nich: „*demokratické inštitúty sú síce stále využívané, vyznačujú sa však značným formalizmom a strácajú na význame.*“ (s. 57) Vo voľbách sa zúčastňuje menej voličov, a ak sa aj zúčastnia, od výsledkov veľa neočakávajú. Naopak, vzrastá účasť občanov napr. na bojkotoch, protestoch, demonštráciách atď. V kapitole uplatnili aj vyhlásenie **V. Klauza**, ktorý postdemokraciu chápe ako „*potlačenie demokracie v dôsledku pokusov rôznorodých síl, štruktúr a skupín vnútri štátu-bez demokratického mandátu priamo určovať rôzne kľúčové oblasti verejného života dotýkajúceho sa občanov.*“ (s. 57) Postdemokracia sa podľa nich prejavuje aj nízkou dôverou občanov vo vládu a v politikov, poklesom počtu členov politických strán, ako aj nedôverou vo vzťahu k inštitúciám a inštitútom právneho štátu. (s. 58) Preto sa vo svojej časti sústredili najmä na deľbu moci ako základný princíp demokratického a právneho štátu pod vplyvom postdemokratickej situácie. V závere konštatujú: „*kríza demokracie a jej inštitútov..., je objektívne prítomná aj v politickom systéme Slovenskej republiky.*“ (s. 78) Ako ďalej dodávajú, len od aktérov štátnej moci možno očakávať zvrät v smerovaní demokracie k postdemokracii.

Piata kapitola *Transformácia politických strán z postdemokratickej perspektívy* poukazuje na nevyhnutnosť hľadať odpovede na otázku: „*do akej miery tento stav otriasa základnými piliermi demokracie a je ohrozením spôsobu vlády demokratického charakteru.*“ (s. 79) **L. Štefániková** poukazuje na tzv. „*stratu politickej energie*“ všetkých inštitútov demokracie pod vplyvom všade rozmáhajúcej sa postdemokracie. Vychádzajúc z teórie **C. Croucha**, zamerala sa na premenu politických strán, vyznačujúcich sa už spomínanou stratou politickej energie a neschopnosťou plniť svoje pôvodné funkcie a zmysel. (s. 81) Odborníci už niekoľko rokov hovoria o tzv. „*erózii*“ politických strán, ktorá sa priamo prenáša a odzrkadľuje v „*erózii*“ zastupiteľskej demokracie. (s. 89) Autorka v nastavenom kontexte pokračuje, čerpá od nemeckého politológa **U. Alemanna**, a súčasne pomenúva prejavy upadajúcich politických strán- úpadok počtu členov politických strán; pokles volebnej účasti; nižší stupeň koncentrácie podpory politických strán v porovnaní s minulosťou; pokles podielu tradičných,

resp. kmeňových voličov politických strán; stúpajúce množstvo politických škandálov a afér; strata dôvery v politické strany a politikov; neschopnosť opozičných strán profitovať v dôsledku narastajúcej podpory protestných a pravicovo-radikálnych strán. Navrátiť politickým stranám stratenú politickú energiu je pre všetkých veľkou výzvou a nebude to jednoduché. Riešením by mohli byť práve tie teórie, ktoré sa snažia podporiť participáciu občanov na správe vecí verejných. V závere kapitoly vyjadruje presvedčenie, a síce: „*ak chceme dosiahnuť životaschopnú demokraciu, budeme musieť siahnuť hlbšie, ako by sa mohlo zdať...*“ (s. 96)

Ďalšia, v poradí šiesta kapitola *Právna úprava participácie občanov na správe vecí verejných v podmienkach Slovenskej republiky*, dopĺňa predchádzajúce kapitoly a sprostredkúva konkrétne možnosti participácie občanov na správe vecí verejných v podmienkach Slovenskej republiky. Vznik samostatnej Slovenskej republiky v roku 1993 si vyžiadala preformulovanie a uzákonenie všetkých práv a symbolov štátu. Princíp „*štátna moc pochádza od občanov*“ je priamo zakotvený v Ústave SR. Ako uvádza **E. Kováčová**, autorka uvedenej časti: „*súčasnosť však vyvoláva pochybnosti o tom, či sa občania podieľajú na správe vecí verejných v odhadovanom rozsahu a primeraným spôsobom, ako je to zakotvené v Ústave Slovenskej republiky.*“ (s. 97) Na upevňovanie a zrealizovanie suverenity občanov v zastupiteľskej demokracii, ako aj na rozvoj občianskej spoločnosti, pozitívne vplývajú samosprávne prvky a aktivity vo forme územnej samosprávy, ako aj činnosti občianskych organizácií, združení, profesijných a záujmových inštitúcií. Avšak, participácia alebo spoluúčasť občanov na rozhodovaní je častokrát problematická, komplikovaná a časovo náročná. Autorka je presvedčená, že moderná forma participačnej demokracie ako silná demokracia spočíva na princípe samosprávy spoločenstva občanov, ktorí sú schopní uskutočniť spoločný zámer a podniknúť spoločné kroky na základe svojich občianskych postojov. (s. 100) Stotožňuje sa s tvrdením **M. Řehůřeka**, podľa ktorého rozširovanie a kultivovanie participačnej demokracie sa ponúka ako „*najvhodnejší spôsob zosúladovania politického systému s vývojovými tendenciami postmodernej situácie.*“ (s. 110) Participačná demokracia tak občanovi umožňuje posúvať sa bližšie k výkonu, a najmä ku kontrole správy vecí verejných.

Na šiestu časť nadväzuje **E. Kováčová** v siedmej, záverečnej kapitole *Formovanie a realizácia občianskej participácie v podmienkach Slovenskej republiky- novodobé hrozby a riziká*. Účasť občanov v demokratickom politickom procese ovplyvňuje množstvo faktorov, o. i. historický vývoj krajiny, zvyky,

tradície, politická kultúra, politický systém a pod. Stupeň odcudzenia je výrazný hlavne v prípade veľkej politiky. (s. 111) Autorka zásadný problém vidí v komunikácii medzi občanmi a orgánmi verejnej správy. Komunikácia by mala zodpovedať úrovni občana, ale aj pravidlám, zásadám a princípom etiky a morálky. Nachádzame sa vo svete záplavy informácií, ktoré občania veľakrát nedokážu spracovať, nedokážu si vybrať správnu alternatívu. Život nám uľahčujú moderné technológie a postupy, sme pokrokovito vyspelou populáciou modernej spoločnosti. (s. 115) Uprednostňujeme komunikáciu formou moderných technológií- Facebook, Twitter, Viber, Instagram, Waze, You Tube atď. Vplyv technológií je silný, je to nový aktér, nová forma moci. *Influenceri a Youtuberi* nám udávajú trendy a ovplyvňujú naše videnie a vnímanie sveta, no osobný kontakt sa vytráca. Pod vplyvom moderných komunikačných možností v podmienkach Slovenskej republiky prebiehala napr. aj Prezidentská kampaň 2019, pričom charakter mediálnej kampane sa zmenil, využívali sa nielen tradičné printové médiá, ale aj e-siete, video-sekcie, vlastné videá a i. (s. 116) Avšak, s využívaním e-segmentov sú spájané aj riziká, napr. vo forme útokov rôznych hackerov a kybernetických útokov. Občanom sú podsúvané rôzne dezinformačné weby, ktorých cieľom nie je hľadať pravdu, ale presadzovať vlastné názory a ponúkať ich verejnosti. Ako zdôrazňuje **E. Kováčová**, v tejto súvislosti je nutné konštatovať, že: *„technológie predbehli legislatívu a nebezpečenstvá sú oveľa sofistikovanejšie ako by sme čakali.“* (s. 116) Poukazuje tiež na zmeny v správaní sa občanov pod vplyvom vývoja spoločnosti a na formovanie mladej generácie. Za výrazné negatívum života v spoločnosti pokladá *„prevládajúci trend k individualizmu.“* (s. 117) Zdôrazňuje klesajúcu účasť občanov vo voľbách, či už ide o voľby do samosprávnych orgánov miest a obcí, voľby do orgánov vyšších územných celkov, voľby do Národnej rady Slovenskej republiky, voľby prezidenta Slovenskej republiky, voľby do Európskeho parlamentu. (s. 119-125) Autorka citlivo reaguje aj na krízu politických strán. Podľa nej štandardné politické strany strácajú podporu a do popredia sa dostávajú *„nové alternatívy, nové politické sily, nové protestné hnutia alebo extrémistické politické strany či už naľavo alebo napravo orientované.“* (s. 125) V tejto súvislosti súhlasí s tvrdením **S. Krna**: *„máme demokratické tradície, výchovu, ústavu, zákony a inštitúcie, iba samotná demokracia akoby sa niekam vytratila. Akosi sme zabudli premýšľať o jej novom vhodnom modeli.“* (s. 126) Na základe uvedených faktov konštatuje: *„princípy demokracie a právneho štátu sú vážne ohrozené, a preto nemožno poľaviť v ostražitosti a i naďalej je nevyhnutné presadzovať a zdôrazňovať demokratické princípy a hodnoty modernej demokratickej spoločnosti.“* (s. 134) V závere

kapitoly dodáva: „...nestačí sa len prizerať, ale každý musí prísť na to, že v tejto spoločnosti, v tomto svete, tu a teraz- hrá každý z nás svoju rozhodujúcu rolu sám za seba...“ (s. 135)

Recenzovaná publikácia pojednáva o výsostne aktuálnej téme, ktorá rezonuje spoločnosťou. Možno ju odporučiť akademikom a vedeckým pracovníkom v oblasti spoločenských a behaviorálnych vied, poslucháčom študijného odboru *Politické vedy*, širšej odbornej verejnosti, ako aj tým čitateľom, ktorým vývoj a ďalšie smerovanie demokracie v našej spoločnosti nie sú ľahostajné.